

pobrano: www.filozofiarosyjska.uz.zgora.pl

źródło publikacji: „Nowe Książki” 2016, nr 3.

Aleksandra Berkiet, Przyjaciele w mądrości

Książka Lilianny Kiejzik *Siergiusz Bułgakow i filozofowie Srebrnego Wieku. Rozważania o przyjaźni* została wydana w serii „Filozofia Rosyjska”. Tematyka książki nie jest jednak *stricte* filozoficzna, chyba że założymy, że pytanie o przyjaźń zawiera w swojej treści pytanie o filozofię. Źródłostów słowa „filozofia” (gr. *philos* – kochający, przyjaciel, *sophia* – mądrość) wskazuje bowiem na to, że przyjaźń nieodłącznie towarzyszy próbom systematycznej refleksji nad naturą świata i zasad nim rządzących.

Filozofia Siergieja Bułgakowa i innych przedstawicieli tzw. rosyjskiego renesansu religijno-filozoficznego stanowi punkt wyjścia dla rozważań, których gatunek można określić jako biografistykę filozoficzną. Lilianna Kiejzik, przywołując dokumenty osobiste i wspomnienia wybranych filozofów oraz ich najbliższych, próbuje zrekonstruować historie przyjaźni Siergieja Bułgakowa z innymi myślicielami, opatrując każdą z tych relacji odpowiednią nazwą i charakterystyką.

W książce ma więc odrębne miejsce opowieść o przyjaźni intelektualnej, fizycznie niemożliwej ze względu na różnicę wieku z Włodzimierzem Sołowjowem i Aleksiejem Łosiewem. Pojawia się opowieść o przyjaźni jednostronnej i niedocenionej przez braci Siergieja oraz Jewgienija Trubieckich, a także rozdział o chłodnej przyjaźni Bułgakowa z Wasilijem Rozanowem. Osobne fragmenty książki dotyczą ciepłych stosunków filozofa z Wasilijem Zienkowskim, Aleksandrem Jelczaninowem, Borisem Wyszesaławcewem, Lwem Zanderem. Rzecz o przyjaźni nieidealnej to rozdziały poświęcone relacjom z Nikołajem Łoskim, Georgijem Fłorowskim, Pawłem Florenskim. Kapryśne stosunki Bułgakowa z Nikołajem Bierdiajewem autorka określa jako „trudne”, podkreślając, że początkowo filozofów łączyła wielka przyjaźń, a w środowisku rosyjskiej inteligencji nazywano ich zbiorczo „Biergakowami” lub „Bułdiajewami”.

Myśl Siergieja Bułgakowa znajduje się w tym pejzażu w centralnym miejscu, aczkolwiek jej tło kulturowe i społeczne jest nie mniej ważne. Problematyka przyjaźni w

filozofii rosyjskiej pierwszej połowy XX wieku, podkreśla Lilianna Kiejzik, nie stanowi bowiem „wykwitu pracy gabinetowej, ale efekt wieloletnich kontaktów i relacji przedstawicieli inteligencji rosyjskiej”. Kontekstualizując oraz biografizując w ten sposób historię filozofii rosyjskiej, Kiejzik wskazuje nie tylko główne tematy refleksji omawianych filozofów, lecz także zarysowuje panoramę kultury rosyjskiej dwóch pierwszych dekad XX wieku.

Znacząca część intelektualnej wędrówki przez świat myśli i relacji towarzyskich przedstawicieli Srebrnego Wieku prowadzi tu przez przypisy. Autorka uzupełniła swoje rozważania skrótowymi biogramami pojawiających się w tekście głównym postaci, a także charakterystyką wydarzeń historycznych oraz instytucji naukowych i kulturowych. Mają one ogromny walor dydaktyczny. Chociaż przypis do np. do postaci Andrieja Biełego może wydawać się gestem protekcyjności autorki wobec czytelnika, ale dla niesamodzielnego studenta zaczynającego swoją wędrówkę po renesansie religijno-filozoficznym i literaturze Srebrnego Wieku będzie to pomoc nieoceniona.

Kiejzik podkreśla, że podstawową inspiracją filozoficzną dla wszystkich bohaterów jej książki jest myśl chrześcijańska. Wszystkich łączyła ta sama wiara w moralną i duchową odnowę Rosji, do której miała się przyczynić soborowość oraz naiwna religijność niewykształconych warstw narodu rosyjskiego. Rewolucja położyła kres tym planom, aczkolwiek, co zostało zasygnalizowane w książce, inteligencja nie zauważyła, że rok 1917 oznaczał dla niej absolutny kres. Przypieczętowaniem tego wyroku były dwa rejsy, których historia mogłaby być kodą dla opowieści Lilianny Kiejzik.

W 1922 roku odpłynęły z Piotrogradu, nieprzemianowanego jeszcze na Leningrad, do Stettina (obecnego Szczecina, należącego wówczas do Niemiec) dwa statki. Na ich pokładzie odpłynął ze Związku Radzieckiego kwiat rosyjskiej inteligencji: lekarze, profesorowie, inżynierowie, literaci. Ludzie, których według Trockiego „nie było za co rozstrzelać, ani powodu, by tolerować”. Na pokładach statków odpłynęli także filozofowie: główny bohater książki Siergiej Bułgakow, Nikołaj Bierdiajew, Siergiej Trubieckoj, Siemion Frank, Nikołaj Łoski, Piotr Struwe, Iwan Iljin, Lew Karsawin. Przyjaciele, filozofowie, *philosophos*.